

KAPITOLA XIV

TROCHA EKONOMIE KAŽDÉHO ZABIJE

Pomalou se dostáváme do stadia, kdy bychom se měli začít zabývat kritérii určujícími, kdo dostane dítě do péče. To bude obsáhlá kapitola a než se v ní ztratíme, je potřeba se zabývat trochu ekonomii, a to ekonomii teoretickou.

Z této příčiny bezostyšně vykradu knížku britského novináře a ekonoma Tima Harforda „Logika života“. Učiním tak ve víře, že jinak by si ji nikdo nepřčetl. To platí zvláště v případě, kdyby ji náhodou vzal do ruky nějaký soudce. Protože aby se soudce, respektive rodinně-právní arbitr zajímal o ekonomii, to je asi totéž, jako kdyby se zrodil eskymácký specialista na tropické palmy. Za skutečný úspěch pokládám, že za těch dvacet let otevřeného ekonomického systému alespoň někteří pochopili, že obrat firmy není totéž jako čistý příjem po zdanění...

Abychom se však vrátili k tématu. Pokud má soud rozhodnout, komu dítě svěřit do péče, hraje v jeho úvahách nezanedbatelnou roli důraz na tak zvanou „přirozenou roli“ rodiče. K této přirozené roli soudy bohužel nezapočítávají mimořádnou úlohu otce, v psychoanalytické psychologii nazývané triangulace.

Na konci prvního roku života dítěte totiž dochází k triangulaci – k navázání vztahu s druhým člověkem, takže už jsou tři. Prvním člověkem, se kterým má dítě vztah, je pochopitelně matka, což je dáno biologicky. Druhým je otec, o kterém se často hovoří jako o bráně k sociálním vztahům. Tak, jak se utváří vztah k otci, se bude u dítěte utvářet vztah k dalším osobám, se kterými se v životě potká. O otci se proto často mluví jako o průvodci do sociální dospělosti. V tom je úloha otce nezastupitelná, což se týká hlavně synů. Mužství neudělené vlastním otcem totiž

v zásadě nelze nahradit.

Matka je nemůže nahradit, protože je žena a její další manžel je nemůže nahradit, protože mu v tom brání řada atavismů, tedy druhů chování, které zdědil zase on po svých předcích. Pokud se ptáte, jaké to jsou, pak vězte, že pouze primáti a lvi jsou živočichové, u nichž samci zabíjejí mláďata svých partnerek, zplozená s předchozím samcem. Že ta vražda pod nánosem kultury může vzít různé modifikace, je jisté. Stejně jisté jako to, že naprostá většina násilných trestných činů je páchána v rodině anebo alespoň mezi lidmi, kteří se dobře znají.

Problémem našich soudů je, že rozhodují podle sociálních vzorců, které se začaly formovat v období oligocénu či pliocénu někdy před 15 miliony let, tedy v době, kdy se objevil na zemi první hominid. Dalším problémem je, že tyto původní vzorce sociálního chování přestávají v současné době fungovat. Posledních několik set let totiž přivedlo lidstvo do úplně jiné situace, na kterou se ještě nestačilo zadaptovat. Jestliže tedy lidé jednají v duchu svých vrozených zvyklostí – a soudy toto jednání podporují – bývají výsledky dosti katastrofální, což ve výsledcích rodinného práva vidíme velmi zřetelně.

Základem přežití našich předků byla dělba práce. Koho to zajímá více, může si nastudovat **teorii komparativních výhod**, o jejíž rozšíření se zasloužil díky své knize „Principy politické ekonomie a zdanění“ David Ricardo. Vydal ji v roce 1817 a velmi, ale skutečně velmi zjednodušeně říká, že každý má dělat nikoliv to, co dělá dobře, ale to co umí dělat nejlépe. Všechno ostatní je plýtvání ekonomickými zdroji a nemůže proto nikdy vést k bohatství. Abychom mohli sledovat úvahy o tom, že rozdělení rolí v rodině mělo svoje racionální ekonomické jádro – které už ovšem dnes neplatí – potřebujeme si objasnit ještě jeden ekonomický pojem.

Tím jsou **úspory z rozsahu**. Vezměte jako prokázaný fakt, že čím víc stejné práce děláte, tím více ušetříte. Každý tuší, že poloviční právnícký diplom nelze získat (pokud ovšem nestudujete v Plzni) a i když získáte právnícký diplom, tak právník bude asi těžko pracovat pouhých dvacet hodin týdně. U profesionálů je pracovní hodina tím produktivnější, o kolik více práce stejného druhu mají za sebou v minulosti.

Proto také třeba moje hodinová sazba je téměř dvojnásobná proti ostatním advokátkám v mé kanceláři. Mám o patnáct či dvacet let praxe více než ony. Tím, že se případem klienta zabývám já, zvládnou toho mnohem více než moje jinak velmi milé, pracovitě, chytré a vzdělané spolupracovnice. Dosáhnu tak pro klienta „úspor v rozsahu.“

Dělba práce, která vyústila v dnešní absolutní specializaci výroby, byla ovšem odedávna uplatňována v rodině. Dokonce je možné říci, že dělba práce v rodině je základem dnešního bohatství lidí jako biologického druhu. Manželství bylo zásadním postupem, jak těžit z výhod dělby práce i z úspor v rozsahu. Ekonomická jednotka byla standardně zafixována a bylo jasné, kdo s kým má či dokonce musí spolupracovat. Nedochozelo tedy k „odklánění“ ekonomických zdrojů. Každý dělal to, co uměl dělat nikoliv dobře, ale to, co uměl ve srovnání s ostatními dělat nejlépe. A čím to dělal déle, tím to dělal lépe a celému ekonomickému společenství – tedy rodině – zaopatřoval úspory z rozsahu.

Z hlediska tradiční rodiny bylo ekonomicky racionální, že žena zůstala doma a obstarávala domácí ekonomický chod rodiny, zatímco otec vydělával na živobytí mimo rodinu. Není žádný důvod domnívat se, že muži byli dříve živiteli rodiny proto, že v tom byli obzvláště dobří (případně obzvláště šikovní, obzvláště talentovaní či měli obzvláště vysoké IQ). Živiteli byli proto,

že kdyby měli „pomáhat“ doma, tak by ekonomické výsledky byly pro celou rodinu nesrovnatelně horší.

Stejně tak ženy nejsou lepšími rodiči proto, že by to bylo „biologicky dané“, ale proto, že se soustředěním na jednu činnost dosáhlo i při relativně velice malých rozdílech ve schopnostech grandiózních úspor z rozsahu. V dobách, kdy byla důležitá fyzická síla potřebná k ulovení mamuta, bylo evidentní, že uplatnění této v podstatě drobné komparativní výhody, totiž fyzické síly muže, došlo k obrovským úsporám v rozsahu.

To, že ženy rodily a kojily, jim dávalo komparativní výhodu v péči o potomstvo a domácnost. Striktní rozdělení rolí a rozdělení práce, které je i dnes řadou rozsudků soudů stále nesmyslně potvrzováno, bylo způsobeno biologickými odlišnostmi, jež se navíc pravděpodobně evolučně vyvinuly právě proto, aby bylo úspor z rozsahu dosaženo. Avšak co s touto situací dnes, kdy mamuti došli, a sunar je k dostání v každém supermarketu?

Abychom porozuměli situaci ještě lépe, podívejme se na rozvody z hlediska ekonomie. Do začátku 20. století zabraly domácí práce obrovské množství času. Zaměstnání a obstarávání domácnosti nebylo možné skloubit do činnosti jedné osoby.

Zhruba do padesátých let 20. století neměly nešťastně provdané ženy jinou ekonomickou možnost než to „nějak doklepat“. Jakmile však nastoupily pračky, myčky, elektrické žehličky a vysavače, začaly si ženy uvědomovat, že existuje ekonomická alternativa k nešťastnému manželství. Rozvod byl stále finančně náročný, ale už to nebyla ekonomická sebevražda.

Žena dnes už nemá důvod zůstat v manželství, které je pro ni ekonomicky nevýhodné. Rozvody proto nekvetou kvůli tomu,

že by se lidé přestali milovat či se stali nemorálnějšími. Je to především reakce na změněné ekonomické poměry. Ačkoliv to je paradoxní, ba téměř absurdní, ekonomické důvody rozvodů přinesly neočekávané bonusy. Tím, že ženy dostaly možnost úniku, získali muži větší motivaci, aby se v manželství chovali dobře. Výsledkem je setrvalý pokles domácího násilí, setrvalý pokles počtu žen, zavražděných jejich partnery a setrvalý pokles sebevražd žen.

Tim Harford ve své knize, vztažené k britské realitě, uvádí, že míra rozvodů již nestoupá, přičemž právě míra rozvodů odráží změny v ekonomice rodinného života. Zdá se, že z ekonomického hlediska existuje něco, co by se mohlo nazvat „optimální míra rozvodů“, přičemž tato míra naprosto není nulová.

Abychom „optimum míry rozvodů“ pochopili, vezměme si jako příklad trh práce, na kterém by nikdo nemohl dát výpověď a nikdo by nemohl být propuštěn. U manželství to funguje stejně jako v zaměstnaneckém poměru.

Pokud chceme z výše uvedených úvah vyvodit nějaké závěry pro naše soudy, pak je nutno nastolit následující otázku.

Jestliže dělba práce v rodině a péče o dítě matkou bylo dáno ekonomickými tlaky formovanými v minulosti, a jestliže tyto tlaky již odpadly, jaké racionální vysvětlení má skutečnost, že je stále okolo 90 % dětí svěřováno do péče ekonomicky povětšinou evidentně slabšího rodiče, tedy matky?

Nemá toto uspořádání a setrvalé rozhodování soudů ten vedlejší efekt, že nerovnost mužů a žen v zaměstnání je stále udržována, a to uměle, bez ohledu na skutečné schopnosti žen? Nejsou ženy – a tím i celá společnost – vlastně uměle nuceny podřizovat se **ztrátám z rozsahu** a není náhodou našimi soudy setrvale bráněno v podstatně efektivnější dělbě práce než je ta, ke které nás všechny

svými rozsudky tlačí? Když si pokládám tyto otázky, nezbyvá mi nic jiného než se ptát nikoliv na to, co dělají naše soudy, ale co dělají naši ekonomové. Tváří se jen učeně na kongresech, nebo co...?

Co z toho vyplývá:

- 1/ Rodina je ekonomická jednotka a podléhá ekonomickým zákonitostem úplně stejně jako každá jiná ekonomická jednotka.
- 2/ Jednou z příčin rozvodů jsou ekonomické důvody. Pro partnera musí být – kromě jiného – i ekonomicky výhodné v manželství setrvat. Jestli tomu tak není, odejde. Týká se to dělby práce a fenoménu zvaného „úspory z rozsahu“ a nikoliv toho, že lepá děva obere šarmantního šedesátníka, v němž se právě probudila druhá míza.
- 3/ Nespoléhejte na to, že by se soudy zabývaly racionálními úvahami, a už vůbec ne ekonomického směru. Stejně jako všechno ostatní, i toto zbude na vás. A kdo vám v tom pomůže? Velmi dobře to víte – vy sami.